

Læring og leksikografi

Et fagleksikografisk projekt

Af Anne Lise Laursen

I den spanske undervisningsgruppe er der for nylig afsluttet et specialprojekt med børsterminologi som omdrejningspunkt. Den praktiske del af en række hovedopgaver på cand.ling.merc.-studiet er samlet i en fagordbog for oversættere, der nu anvendes og revideres løbende i undervisningen og som qua sit brugerorienterede design med tiden kan blive et nyttigt opslagsværk inden for genren oversættelsesordbøger. I det følgende redegøres for tilblivelsesprocessen og det efterfølgende arbejde med justering og opdatering

Anne Lise Laursen
Institut for Sprog og
Erhvervskommunikation, ASB
all@asb.dk

På ASB's tolke- og translætøruddannelse lancerede vi for nogle år siden en overordnet projektidé, der skulle danne ramme om specialer med et leksikografisk fokus. Drivkraften bag idéen var en udtalt mangel på tosprogede økonomiske ordbøger – især på fransk og spansk. Vi ville gerne have en sammenhængende række specialer, der på sigt kunne fylde lidt op i dette tomrum, og som kunne give sprogdimmenderne indsigt i de nyeste teorier omkring fagleksikografi, så de også senere i erhvervslivet kunne bidrage til at skabe ordentlige opslagsværker i form af koncernordbøger eller -termbaser.

Projektidéen blev i første omgang grebet af 4 cand.ling.merc.-studerende på spanskstudiet, der gerne ville arbejde med specialer, der kunne munde ud i noget praktisk anvendeligt. Helt konkret valgte de at satse på et opslagsværk, der kunne anvendes ved oversættelse af tekster, der var relateret til børshandel med værdipapirer, fx aktieanalyser. De indscannede et tekstkorpus af danske og spanske børstekster, uddrog relevante opslagsord og grundlagde konceptet for ordbogen, og det blev fundamentet for projektet, der i løbet af årene har involveret i alt 14 studerende. Ud over teoretiske redegørelser omfatter de enkelte specialer et ordbogsafsnit med i gennemsnit 200 individuelle ordbogsartikler, og tilsammen udgør de nu en ordbog med næsten 3.000 opslagsord og med fyldige leksikografiske data.

Hvorfor stille særlige krav til fagordbøger?

De nye leksikografiske teorier sætter brugeren og brugerens situation i fokus. Når brugeren er oversætter, og brugerens opgave er oversættelse af fagtekster, og fagteksten ligger inden for eksempelvis et specifikt økonomisk område, kræves specifikke data og en specifik organisering af dem for at støtte brugeren optimalt.

Oversættelse af fagtekster handler nemlig ikke kun om at finde passende ækvivalenter, dvs. oversættelsesord, til den række termer, der er i teksten. Modersmålskompetencen spiller ofte fallit i mødet med fagtermen, og det er vigtigt at få afklaret termens betydning, ligesom det er vigtigt at få præciseret de ofte komplicerede sammenhænge i den virkelige verden, som teksten refererer til.

På den måde adskiller en fagtekst sig fra en tekst, der alt andet lige relaterer til sammenhænge, vi kender fra hverdagen. Og derfor må konceptet til en fagordbog i princippet adskille sig fra konceptet til almensproglige ordbøger.

Hvordan ser den optimale fagordbog ud?

Hvis der er tale om oversættelse af generelle erhvervskommunikative tekster, altså tekster, der handler om for eksempel aktiviteter i forbindelse med køb og salg, dvs. aktiviteter der ligger tæt på vores hverdag, vil der for oversætteren normalt ikke ligge de helt store problemer i at forstå processen. De enkelte ukendte fagspecifikke termer, der dukker op, kan i en snæver vending slås op i en definitionsordbog.

Men så snart der åbnes op for mere komplekse universer, vil oversætterens første udfordring ligge i at forstå udgangsteksten, før budskabets nuancer kan overføres til målsproget, så kravet til den optimale fagordbog er her, at opslagsordet er ledsaget af en faglig forklaring. En egentlig definition er ikke altid tilstrækkelig. Komplexiteten i fagtermen kalder ofte på en mere uddybende forklaring.

Herudover er kendskab til relationerne mellem form og indhold af afgørende betydning. Det er i og for sig tilfældet, både hvis det handler om business, og hvis der er tale om mere specialiserede universer. To eller flere termer kan nemlig undertiden referere til samme begreb i den

virkelige verden, ligesom en term kan have flere forskellige betydningsnuancer. Her kan felter med synonymer og angivelse af betydningsforskelle (polysemi) hjælpe med at afklare, hvad der hører til hvad.

Når teksten skal overføres til målsproget, dvs. oversættes, er det ikke nok for fagsprogoversætteren at kende eller få serveret ækvivalenter til danske ord. Det er næsten altid en lige så finurlig udfordring at ramme den rigtige sproglige kontekst på målsproget, altså det sprog teksten skal oversættes til. De ord, som termen omgiver sig med på målsproget, er tit mere specifikke og derfor mere uforudsigelige end for almensproget. Derfor bør angivelse af frekvente ordforbindelser, der i leksikografien kaldes kollokationer, være et must i enhver fagordbog.

I dag er internettet naturligvis en fundamental informationskilde, hvad angår både form og indhold, men enhver oversætter må erkende, at det at surfe sig til en bedre oversættelse kræver god tid.

Så for forfattere af fagordbøger ligger der en udfordring i at integrere nogle af de nødvendige data i en brugbar og brugervenlig ordbog. Det betyder ordbøger, der bevæger sig væk fra det rene ordlistekoncept. Det betyder langt flere oplysninger end de, der ligger i de fleste nuværende fagordbøger. Det betyder data, som er forskellige fra de almene ordbøgers. Det betyder oplysninger, der har fokus på brugerens behov i den konkrete situation, og det betyder data, der er målrettet brugerens kognitive niveau – med andre ord forståelige data, der umiddelbart kan konverteres til brugbar information for brugeren.

Den færdige ordbog

De studerendes design af ordbogen lever helt op til kravene om en brugerorienteret oversættelsesordbog. Og de konkrete data, der er medtaget i form af danske og spanske varianter af opslags-

Oversættelse af fagtekster handler nemlig ikke kun om at finde passende ækvivalenter, dvs. oversættelsesord, til den række termer, der er i teksten.

ord og ækvivalenter, faktuelle oplysninger og henvisninger samt i enkelte tilfælde særlige grammatiske oplysninger, er udvalgt med oversætterens behov in mente.

aktie

acción

Aktie er en betegnelse for en ejerandel i et aktieselskab. En aktie er et værdipapir, der kan udstedes på navn eller til ihændeher, de såkaldte navne- og ihændeheraktier, og er som udgangspunkt frit omsættelige og negotiable. Den officielle handel med danske aktier foregår i Danmark på Københavns Fondsbørs. Et selskabs aktier kan opdeles i aktieklasser.

- handle en ~ op *hacer subir el precio de una acción* • udbyde ~r til salg *ofrecer acciones en venta* • udstede en ~ til ihændeher *emitir una acción al portador* • udstede en ~ på navn *extender a nombre una acción*
- aktieklasser

omlægning

reestructuración

En omlægning er en ændring i f.eks. porteføljesammensætningen. Omlægnings kan f.eks. ske i opgangstider fra defensive til offensive aktier, og i nedgangstider fra offensive til defensive aktier. Eller investor kan vælge at tage flere eller færre aktier hhv. obligationer ind i sin portefølje.

- foretage ~er *efectuar reestructuraciones* • ~ af porteføljen *reestructuración de la cartera*
- defensiv aktie; → offensiv aktie

split

desdoblamiento; split <m; plur splits>

Et split er ændring (= reduktion) af den nominelle værdi, dvs. stykstørrelsen, af en aktie.

- ~ i en børsnoteret aktieklasser *desdoblamiento de una clase de acciones cotizadas* • foretage et ~ *desdoblar las acciones; hacer un split*
- = aktiesplit

Ordbogsartikler med forskellige oplysningskategorier

Den kompleksitet, der gemmer sig bag en term, kan ofte klargøres ved hjælp af eksemplificeringer. Opslagsordet "beta" er en god illustration af dette:

beta

beta; valor beta

Beta er et udtryk for et værdipapirs kursfølsomhed over for ændringer i aktiemarkedet. Et værdipapirs betaværdi beskriver således, hvor tæt kursen følger den generelle udvikling på fondsbørsen. For en dansk aktie betyder en betaværdi på 1, at værdipapiret i gennemsnit stiger med samme procentsats som C20 indekset. Er betaværdien derimod 1,5 vil aktiekursen i gennemsnit stige 1,5 pct., når C20 indekset stiger med 1 pct. Negative betaværdier svarer til, at værdipapiret normalt falder, når C20 indekset stiger.

- aktiens ~ svinger mellem 0,75 og 1,33 *la beta de la acción oscila entre 0,75 y 1,33; ?* beregne ~ *calcular beta* • ~ ligger mellem 0,8 og 1 *la beta se sitúa entre 0,8 y 1* • et værdipapirs ~ *el valor beta de un título; la beta de un valor*
- = betakoefficient; betaværdi

Ordbogsartikel med definition og eksemplificering

Ved opslag i børsordbogen vil oversætteren på basis af beta-artiklen være langt bedre rustet til at møde udfordringen i følgende passus – en typisk udfordring i en fagtekst fra en tilfældig aktieanalyse:

Ved estimation af aktiens beta får vi en betaværdi, der ligger mellem 0,3 og 0,6. Men spørgsmålet er om dette vil være en passende betaværdi, da det indikerer, at risikoen i aktien er mindre end risikoen i markedet, hvilket i samme ombæring vil sænke afkastkravet til egenkapitalen.

Uddrag af aktieanalyse

I teksten ligger en del implicite antagelser både om synonymy (beta og betaværdi) og relationerne mellem beta, risiko og afkastkrav. Ordbogsartiklen hjælper her med afklaring udover at give sproglige input til oversættelsen.

Brugerjusteret indhold

Om en ordbog giver en bruger tilstrækkelige data til at afkode en fagtekst, eller om nogle data virker overflødige, afhænger af den enkelte situation og den enkelte bruger. I dette projekt, hvor der har været personsammenfald mellem forfatter og potentielle brugere, har der virkelig været mulighed for at medtage relevante data. Herudover deltager nuværende studerende løbende i revisionen og giver input til, om ordbogens indhold er OK eller skal justeres. Via ordbogen får de og kommende studerende til gengæld opbygget sproglig og faktuel viden og leksikografisk indsigt, idet de også bliver inddraget i etablering af nye opslagsord.

For fagsprogsleksikografer kan det være svært at holde trit med dynamikken inden for børsuniverset. Eksempelvis blev KFX således en dag i løbet af ordbogens tilblivelse til OMX. Aktietilbagekøb og splits er nye aktionærvenlige tiltag fra virksomhederne. Finansielle produkter får nye betydninger eller anvendelsesområder, og andre nye produkter lanceres løbende. Via den fortsatte interaktivitet mellem ordbog og brugere har vi her en udmærket platform til at fange og fastholde udviklingen inden for børshandelen.

Ordbogen kan lige nu ses på: www.asb.dk/upload/asb/research/centresteam/centres/lexc/docs/boersordbog_da-spa.pdf

For forfattere af fagordbøger ligger der en udfordring i at integrere nogle af de nødvendige data i en brugbar og brugervenlig ordbog.